

doi: 10.32612/uw.2543618X.2023.pp.277-294

Przegląd Środkowo-Wschodni, 8, 2023

ISSN 2543-618X eISSN 2545-1324

Nr art. 20230811

Data przesłania: 10.01.2023

Data akceptacji: 18.02.2023

Вераніка Бандаровіч /Veranika Bandarovich

litarcoffee@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-1985-1759>

Месца беларускай мовы ў сучаснай Беларусі

Miejsce języka białoruskiego we współczesnej Białorusi

Celem badań było ustalenie, jak bardzo język białoruski cieszy się popularnością wśród współczesnej młodzieży, która wybrała niefilologiczny profil kształcenia. Na podstawie tych badań można snuć przypuszczenia co do dalszych losów języka białoruskiego. Badania wykazały, że młodzież białoruska w większości posługuje się językiem ojczystym poziomie na średnim. Poziom nauczania języka białoruskiego w placówkach ogólnokształcących również został przez respondentów oceniony głównie jako średni. Dla większości młodych ludzi język białoruski jest atrybutem odrębnego narodu i wartością, którą należy chronić. Na ogół młodzież poczuwa się do odpowiedzialności za krzewienie języka białoruskiego.

Słowa kluczowe: ankieta, Białorusin, język białoruski, wartości, naród

Найвялікшым духоўным багаццем народа з'яўляецца яго мова.

Якуб Колас

2022-гі год багаты на юбілеі, звязаныя з падзеямі ды асобамі беларускай культурнай прасторы. Для класікаў беларускай літаратуры Янкі Купалы і Якуба Коласа ён адзначаны 140-годдзем ад нараджэння. Беларусь павінна шырока святкаваць і 500-годдзе скарынаўскай «Малой падарожнай кніжкі», першага друкаванага

выдання, што з’явілася ва Усходняй Еўропе (Вільня, 1522). Аднак па-сапраўднаму маштабнай, усеагульнай увагі ў Беларусі гэтым падзеям не надавалася, не кажучы ўжо пра, напрыклад, 130-годдзе Б. Тарашкевіча, 215 гадоў ад нараджэння Напалеона Орды, 175-годдзе Эдварда Вайніловіча, 110-годдзе Максіма Танка і пералік гэты можа быць яшчэ доўгім.

Трапна ды сімвалічна, трагічна-сімвалічна нават, але, хутчэй за ўсё, без поўнага ўсведамлення гэтага 2022-гі быў вызначаны ўладамі ў Беларусі годам гістарычнай памяці. Як вядома, гістарычная памяць, спадчына ў значнай ступені ўтрымліваюцца ў мове народа. У «Лісце ў бюро ЦК КП Беларусі аб стане беларускай мовы і далейшым развіцці культуры ў рэспубліцы», напісаным яшчэ 25 траўня 1956 года, Якуб Колас адзначае, што каб зберагчы мову, трэба найперш кожны дзень ужываць яе ў побыце. А што пісьменнік бачыў яшчэ ў сярэдзіне ХХ стагоддзя на свае вочы?

Установы сталіцы вывелі з абыходку беларускую мову: на ёй не вядзецца перапіска, на ёй не гавораць з наведвальнікамі, у гарадах няма беларускіх шыльд і надпісаў, мала беларускіх афіш і плакатаў (...) Саюзы кампазітараў і мастакоў таксама адмовіліся ад свае мовы (...) наша мова выкладаецца кепска, так, што робіцца нялюбым прадметам. Беларускіх школ мала¹,

– і так ліст можна цытаваць яшчэ доўга ды праецыраваць гэта на дзень сённяшні. Па вялікім рахунку, нічога не змянілася за амаль 70 гадоў, дакладней, спробы змен былі, аднак урэшце мы ў Беларусі зноў апынуліся ў 50-х гадах ХХ стагоддзя.

І ў сувязі з гэтым намі была пастаўлена **мэта** даведацца ў сучаснай беларускай моладзі, 17–18-гадовых студэнтаў (1–2 курсы), – так бы мовіць, будучыні Беларусі, якое месца беларуская мова займае

---

¹ Якуб Колас. *Ліст у бюро ЦК КП Беларусі аб стане беларускай мовы і далейшым развіцці культуры ў рэспубліцы*. 25.05.1956, https://knihi.com/Jakub_Kolas/List_u_biuro_CK_KP_Bielarusi_ab_stanie_bielaruskaj_movy_i_dalejszym_razvici_kultury_u_respublicy.html

ў **ix** жыцці. Маладым людзям было прапанавана таксама паразважаць пра бліжэйшую будучыню беларускай мовы (5–10 гадоў). Такія разважанні, на нашу думку, карысныя як для канкрэтнага выкладчыка (каб ведаць настроі ў групах, выявіць узровень падрыхтаванасці аўдыторыі), так і ўвогуле для навукі, а таксама (у ідэале) і для чыноўнікаў, кіраўнікоў навучальных і не толькі ўстаноў, каб прасочваць тэндэнцыі і рэагаваць на патрэбы грамадства дзеля яго будучыні.

Звесткі былі сабраны ў верасні 2022 г. у выглядзе адказаў на пытанні ананімнай анкеты. Усяго было апытана 40 студэнтаў з факультэта філасофіі і сацыяльных навук, а таксама географіі і геаінфарматыкі Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта. Адзначу, што падобнае, але не ідэнтычнае апытанне было праведзена намі ў лютым 2022 г. на факультэце географіі і геаінфарматыкі, а таксама прыкладной матэматыкі. Тады ў апытанні прыняў удзел 121 студэнт. У новым даследаванні мелася на мэце ў тым ліку параўнаць звесткі паўгадавой даўнасці і свежыя.

У большай ступені ў дадзеным, апошнім даследаванні нас цікавіла **эмоцыя да беларускага ў сучаснай беларускай моладзі**, яе думкі пра будучыню беларускай мовы.

Апрацоўка анкет

1-е пытанне «Хто Вы па паходжанні?»: амаль усе апытаныя вызначаюць сябе як беларусы па нацыянальнасці. 1 не беларус і 1 чалавек адказаў, што ён 50/50.

2-е пытанне «Кім сябе адчуваеце?»: 36 апытаных з 40 адчуваюць сябе беларусамі.

3-е пытанне «Ці вывучалі беларускую мову раней?: вывучалі ўсе апытаныя.

4-е пытанне «Калі вывучалі, то дзе?»: усе вывучалі беларускую мову ў школе/гімназіі, ніхто не пазначыў, што ў дзіцячым садку або дома.

5-е пытанне «Як ацэньваецца ўзровень выкладання беларускай мовы ў школе/гімназіі (калі вывучалі мову)?»: узровень выкладання беларускай мовы ў школе **17** чалавек, ацэньваюць як сярэдні. Тых, хто адказаў «вышэй за сярэдні», «высокі», «вельмі высокі» – усяго разам **21** чалавек, гэта крыху больш за палову ад агульнай колькасці апытаных.

6-е пытанне «Ці здавалі Вы экзамен па беларускай мове пры паступленні ў ВНУ?»: здавалі цэнтралізаванае тэсціраванне / экзамен па беларускай мове пры паступленні **14** з 40 чалавек (больш за трэць).

7-е пытанне «Як Вы самі ацэньваецца свае цяперашнія веды па беларускай мове?»: **17** апытаных з 40 (больш за трэць) ацэньваюць свае веды на здавальняюча, на добра – **10** чалавек, выдатна – **4**, нездавальняюча – **8** апытаных.

Калі больш канкрэтна, то **15** чалавек адзначылі, што ўспрымаюць на слых беларускую мову і пішуць на ёй добра; **17** чалавек адказалі, што на слых успрымаюць добра, а пішуць з цяжкасцю.

8-е пытанне «Як і дзе на сённяшні дзень Вы выкарыстоўваеце ў жыцці беларускую мову?»: ніводзін з апытаных не карыстаецца ўсюды і заўсёды беларускай мовай; дома – толькі **1** чалавек з **40**; большасць, **21** чалавек, карыстаецца ў беларускамоўным асяроддзі; **17** чытаюць мастацкую літаратуру; выбіраюць у банкамаце – **4** чалавекі; робяць запыты ў інтэрнэце – **2** апытаныя; нідзе і ніяк не карыстаюцца беларускай мовай **3** чалавекі з **40**.

9-е пытанне «Наколькі Вам важна, каб беларуская мова сёння прысутнічала вакол: у інтэрнэце, на тэлебачанні, радыё, у крамах, банках, метро і г. д.?»: для большасці апытаных (**26** – ці чалавек з **40**) важна або вельмі важна, каб беларуская мова сёння прысутнічала ў навакольным жыцці: у інтэрнэце, у крамах, банках, на радыё, тэлебачанні і г. д.

10-е пытанне «Ці жадалі б Вы, каб беларускай мовы было больш у навучальным працэсе ў ВНУ (гуманітарных і спецыяльных прадметаў па-беларуску, мерапрыемстваў і г. д.)?»: **ЗА**

тое, каб беларускай мовы было больш у навучальным працэсе, таксама **выказалася больш апытаных**, чым супраць – **23** чалавекі.

11-е пытанне «Што для Вас беларуская мова?»: тут можна было выбраць некалькі адказаў, і **большасць апытаных (29)** чалавек назвалі беларускую мову **атрыбутам асобнага народа, на другім месцы** па колькасці аддадзеных галасоў (**23**) – адказ «**каштоўнасць**, якую варта зберагаць»; **трэць апытаных (13)** чалавек вызначылі беларускую мову як **атрыбут асобнай дзяржавы**. Нічога беларуская мова не значыць для 1-го чалавека з 40 апытаных.

12-е пытанне «Што варта зрабіць, каб беларускай мовай карысталіся ўсе і заўсёды?»: як і ў папярэднім нашым даследаванні, **адказнасць** за пашырэнне, папулярызацыю беларускай мовы апытаныя **ўскладаюць найперш на саміх сябе** і выбіраюць адказ «**кожнаму карыстаццу беларускай мовай**», а затым на кіраўніцтва краінай. 7 апытаных не бачаць патрэбы ў тым, каб беларускай мовай карысталіся ўсе і заўсёды і абіраюць адказ «А навошта гэта рабіць?».

На гэтае пытанне таксама прапанавалася даць свой адказ. І такіх адказаў было дадзена **14**, больш як **трэць** выказалі сваю думку – гэта альбо разам з адным з прапанаваных, альбо без. Гэтыя адказы – **голос сучаснай беларускай моладзі** – я прапаную вашай увазе далей:

Што варта зрабіць, каб беларускай мовай карысталіся ўсе і заўсёды?

1. «Трэба заўсёды **падтрымліваць народ**, каб ён вывучаў сваю родную беларускую мову».

2. «Спачатку **трэба прывіць** любоў да мовы, таму што **шмат беларусаў не ўспрымаюць яе як родную**».

3. «Трэба **прывіваць** любоў і павагу да **роднай мовы яшчэ з дзяцінства**. Паказваць папулярныя фільмы на беларускай мове, праводзіць цікавыя мерапрыемствы і г. д.».

4. «Её можно сберечь как традицию, но пусть этим занимаются те, кто хочет».

5. «**Прывіваць дзецям любоў да беларускай мовы і тлумачыць, чаму гэта важна: ведаць яе**».

6. «Свободная организация гражданского общества».

7. «Я лічу, што нікога не прымусіш карыстацца мовай. **Кожны сам павінен прыйсці да гэтага**».

8. «**Адвесці большы час у школах на мову і літаратуру, праводзіць агітацыйную работу з насяленнем, асабліва з дзецьмі**».

9. «Рабіць больш кантэнту на беларускай мове дзеля моладзі».

10. «У самым рэчы, кожны сам выбірае свой шлях (размаўляць па-беларуску або не). Але **калі кожны з нас будзе хоць троху размаўляць, гэта будзе добра, праўда**».

11. «Навошта? Я лічу, што чым больш моў ведае наш народ, тым ён багацей».

12. «**Кожны вольны выбіраць сам**, на якой мове яму размаўляць!»

13. «**Патрэбна, каб ва ўсіх навучальных установах гаварылі па-беларуску, пачынаючы з дзіцячага садка**».

14. «**Гаварыць на мове, чытаць, пісаць. З самага дзяцінства размаўляць з дзіцем** на мове, каб яно ведала, што гэта такое. Магу прывесці прыклад са свайго жыцця: у, здаецца, 5 гадоў я прыехала да бабулі, якая жыве ва Украіне. І я вельмі здзівілася, таму што дзеці там казалі на іншай мове. Таму лічу: з дзяцінства патрэбна прывучаць дзіця не да ангельскай мовы, як зараз модна, а менавіта да беларускай».

Высновы: важна тое, што маладыя людзі ўсведамляюць: любоў да сваёй мовы трэба прывіваць з дзяцінства, трэба больш кантэнту, больш увагі ў навучальных установах. І адначасова **бачна, чаго не хапае цяпер:** не хапае беларускай мовы ў дзяцінстве, у навучальных установах, падтрымкі з боку дзяржавы. Але **цешыць** тое, што большасць маладых людзей пазітыўна ставіцца да беларускага, яго пашырэння, хоць **ніхто з іх не пазначыў, што ў сям’і культывуецца беларускасць** ці хаця б проста гавораць па-беларуску.

13-е пытанне-заданне «Паразважайце, калі ласка, пра месца беларускай мовы ў сучаснай Беларусі і праз 5–10 гадоў». Далей прыводзяцца гэтыя разважанні. Пры чытанні іх звяртае на сябе ўвагу арфаграфія і граматыка тэкстаў выказванняў: памылак вельмі шмат або напісана па-руску. Выказванні прыводзяцца максімальна набліжана да арыгінала, каб паказаць, як сучасныя маладыя людзі ў Беларусі валодаюць роднай мовай, а таксама не заўсёды можна было расчытаць складаны почырк, таму дзе-нідзе частка тэксту апускалася.

Філосафы (1 і 2 курс)

1. «На сённяшні час сустрэаць беларускую мову ў звычайным жыцці не так проста. На вуліцы ёсць знакі і паказальнікі на беларускай мове, але **людзей, якія гавораць на ёй, менш**. Я думаю, што **праз 5–10 гадоў будзе прымерна так сама**».

2. «Негатыўны варыянт: мова будзе стаяць на месцы. Пазітыўны варыянт: людзі зразумеюць важнасць мовы і яна будзе больш актуальная».

3. «Адразу беларуская мова не вельмі распаўсюджана. Яна карыстаецца папулярнасцю толькі ў цэнтральных і ўсходніх раёнах Беларусі. Думаю, што праз 5–10 гадоў застанецца такая ж сітуацыя».

4. «Я заўважыла, што беларуская мова становіцца больш папулярнай. Шмат маіх знаёмых размаўляюць па-беларуску ў паўсядзённым жыцці, што вельмі прыемна. Таму я лічу, што беларуская мова будзе жыць, больш людзей захочуць (а **некаторыя хочучь ужо**) карыстацца роднай мовай часцей».

5. «Я вельмі надзеюсь, што беларуская мова ахопіць большы круг людзей. Упэўненая, што гэта мова ніколі не памрэ».

6. «Я заўважыла, што сярод малодшага пакалення шмат людзей пачынае размаўляць і тым самым папулярываць беларускую мову. Я лічу, што праз некалькі гадоў людзей, якія будуць гаварыць па-беларуску, стане вельмі больш».

7. «Можа быць, праз 5–10 гадоў больш людзей будуць размаўляць на беларускай мове. Але гэта будзе ліш тады, калі больш людзей будуць жадаць так размаўляць. І я спадзяюся, што праз гэтыя гады беларускую мову будуць вывучаць усе. Можа, у школах будзе больш урокаў».

8. «Я лічу, што праз 5–10 гадоў на беларускай мове будзе размаўляць вельмі шмат людзей. Большасць будуць яе разумець і адносіцца з павагай».

9. «Я лічу, што ў будучыні больш людзей будзе размаўляць па-беларуску, бо ўжо зараз вакол мяне ёсць тыя, хто заўсёды размаўляе на роднай мове. Магчыма, расійская мова будзе замежнай для жыхароў Беларусі».

10. «Беларуская мова з’яўляецца важным аспектам беларускай нацыі. Беларуская мова прыгожая і незвычайная, ёю нельга не захапляцца, бо з яе дапамогай можна перадаць усю прыгажосць навакольнага свету, а таксама ўнутраны стан чалавека».

11. *(Піша той, хто называе сябе беларусам.)* «Уже сегодня люди совсем нечасто используют в речи белорусский язык, многие общаются с иностранцами, родители разговаривают с детьми на русском, и русский, в принципе, знают многие в мире (по крайней мере, представляют, как он звучит). Сейчас **уже поздно возрождать белорусский**, потому что, кроме самих белорусов, кто-то вряд ли слышал о его существовании (да и не многие даже знают о существовании страны). И через 5–10 лет ситуация не изменится, только сам белорусский не уберут в школе и вузах совсем».

12. «Думаю, на дадзены момант **беларуская мова не шануецца ў нашай краіне, рэдка чуецца гаворка па-беларуску, у сем’ях на ёй не гавораць**, у школах часцей за ўсё **безадказна яе выкладаюць**.

Але ў апошні час ва ўніверсітэце я часцей чую, як маладыя людзі 17–22 гадоў **размаўляюць на беларускай мове на пастаяннай аснове, пішуць на ёй у інтэрнэце, што, вядома, здзіўляе і захапляе**».

13. *(Піша беларус, які не адчувае сябе беларусам.)* «Ситуация будет такая же **уничжительная**, как сейчас: **я пишу по-русски**. Отсутствие культурных (в широком смысле слова) мероприятий, свободного источника создания их же. Как показывает опыт, **все белорусские мероприятия созданы за границей, где это основывается на свободном выборе** организаторов, участников. **Всё плохо, всё так и будет**».

14. «На маю думку, месца беларускай мовы было, ёсць і будзе вельмі важным у сэрцы кожнага беларуса. Гэта **гістарычная каштоўнасць**, якую трэба зберагчы».

15. «**Нашай** мовай вельмі шмат людзей **не** карыстаецца. Людзі **прыстасаваліся да рускай** мовы і карыстаюцца заўсёды ёю. Размаўляюць па-беларуску амаль заўсёды ў дзярэўнях людзі за 40–50 гадоў, якія знаходзяцца ў беларускамоўным асяроддзі, і ім не трэба размаўляць па-руску. Ёсць і маладзёж, якая размаўляе на нашай мове, але іх адзін на мільён, і пачці заўсёды яны размаўляюць у тык-току (сацсетцы для маладзёжы). Але не ў інтэрнэце рэдка сустрэнеш беларускамоўнага маладога чалавека».

16. «Зараз беларуская мова з’яўляецца адной з дзяржаўных. Выкарыстоўваецца **некаторымі** людзьмі ў паўсядзённым жыцці. Не думаю, што яе месца ў найбліжэйшай будучыні зменіцца».

17. «Месца мовы залежыць, па-першае, ад карыстання ёй сярод моладзі, па-другое, ...».

18. «Калі мы не будзем яе (= мову) выкарыстоўваць, яна памрэ».

Географы (2 курс)

1. «Я разважаю, што беларускую мову будуць вывучаць як у школах, так і ў вышэйшых навуковых установах. Тым самым, кожны чалавек будзе ведаць хаця б асновы беларускай мовы. Але ж калі беларускай мовай людзі пачнуць карыстацца ў інтэрнэце, на тэлебачанні, пры размове паміж сабою, тады гэта ўвойдзе ў звычайнае жыццё людзей».

2. «У нинешні момант ідзе працэс стагнацыі беларускай мовы сярод насялення краіны, і перш за ўсё нам трэба скончыць гэта, а потым пачынаць своеабразнае адраджэнне мовы. Для гэтага нашаму кіраўніцтву трэба ўвесці значныя рэформы і законы, якія расшырат патрэбнасць і значнасць мовы ў быту насялення. Таксама, я лічу, што неабходна направіць моцныя сілы адукацыі на распаўсюджванне мовы і літаратуры ў школах і ВНУ, асабліва гэта трэба выконваць з будучымі дзейнікамі краіны – дзецьмі, з самага маленькага ўзросту».

3. *(Меркаванні беларуса, які не адчувае сябе беларусам.)* «У сучасны век **беларуская мова** з’яўляецца **архаізмам**. Усё менш грамадзян рэспублікі размаўляюць на ёй, аднак яе становішча праз 5–10 гадоў кардынальна не зменіцца».

4. «У сучаснай Беларусі ня вельмі часта сустракаецца беларуская мова, амаль толькі ў школах і іншых месцах адукацыі. Ёсць праграмы і тэлебачанне на беларускай мове, але яны выкарыстоўваюцца рэдка і не папулярныя. Я лічу, што праз 5–10 гадоў можа адбыцца два сцэнарыі: 1) беларуская мова ўвойдзе ў стан “выміраючых” моў; 2) калі цяпер папулярываць нашу мову, то ў далейшым ёй будуць карыстацца больш як на рабочым месцы, так і ў жыцці».

5. *(Меркаванні беларуса, як ўсведамляе сябе беларусам.)* «**Большинство молодёжи считает её не лучшей**, так как большинство разговаривает на русском из-за наследия СССР. Я считаю, что **белорусский язык может стать ещё более русским** (“чистый” белорусский), потому что большинство средств информационных на русском языке... **если учить, то какой-то иностранный, который поможет уехать или больше заработать** (более перспективный)».

6. «Калі ўсё застанеца як ёсць, нічога не будзе. **Зараз трэба прымаць нейкія радыкальныя меры**, таму што развіццём нацыянальнай культуры трэба было займацца спачатку. Цяпер дабіцца гэтага будзе вельмі цяжка, таму я ўпэўнены, што **кардынальна нічога не зменіцца, але я б хацеў**».

7. «Вельмі добра, калі дзяржава (але, **па-першае, народ**) будзе мець сваю родную мову. Беларуская мова для Беларусі – гэта...

нешта даражэйшае для кожнага з нас. Але ж, **еслі глядзець праўдзе ў вочы**, то беларуская мова можа знікнуць, не праз 5–10 гадоў, канечне, але праз **20, 30, 40...** Людзі ўжо прывыклі к рускай мове, для іх **яна лягчэй і радней** (і вось гэта вельмі сорамна). Лічу, што ўсё ж такі **берагчы мову трэба**».

8. «Сваё разважанне я б хацеў падзяліць на дзве часткі: на месца ў дзяржаве і месца сярод народа. На мой погляд, **месца ў дзяржаве будзе трохкі крапчаць**, зараз мы маем беларускаязычныя радыё, тэлебачанне, іншыя СМІ. А вось **сярод людзей сітуацыя цяжэйшая**. Я лічу, што ідзейныя беларусы будуць імкнуцца папулярызаваць родную мову, але гэта будзе мець слабы выхад у канцы, таму што большай частке насельніцтва **прасцей карыстацца рускай мовай**. Каб што-небудзь сур’ёзна змяніць, трэба не 5–10 год, а 25–30: як мінімум адно пакаленне».

9. «У сучасны момант беларусы ўсё больш звяртаюцца да беларускай мовы ў літаратуры, сацсетках, уласным жыцці, каб адчуваць сваю народнасць і памятаць гісторыю. Я разважаю, што праз 5–10 гадоў у нашым жыцці станет больш беларускай мовы, але ж багата залежыць ад уласці і сістэмы адукацтва».

10. «На гэты момант беларуская мова не выкарыстоўваецца ў большай часткі насельніцтва, але міністэрства адукацыі спрабуе папулярызаваць мову праз школы і ўніверсітэты. Гэта **не дапаможа**, таму што людзі **не жадаюць размаўляць па-беларуску**, і праз 5–10 гадоў беларуская мова можа знікнуць яшчэ больш».

11. *(Меркаванне чалавека, які вызначыў сябе як не беларус.)* «Я считаю, что белорусский язык хотят больше учить молодые люди, язык **начинает набирать популярность**».

12. «У цяперашні дзень вельмі рэдка можна сустрэць людзей, якія будуць размаўляць на беларускай мове. Гэта заўсёды дрэнна, бо **кожны чалавек, хто лічыць сябе беларусам, павінны ведаць родную мову**. Усё менш і менш людзей карыстаюцца беларускай мовай, і праз 5–10 гадоў амаль нікога не застанеца, хто будзе размаўляць на гэтай мове».

13. «У сувязі з сучаснай сітуацыяй у нашай краіне людзі, якія **размаўляюць па-беларуску, сустракаюцца з не вельмі добрай рэакцыяй ад іншых**. На мой погляд, **зараз няма чаго казаць пра месца беларускай мовы праз 5–10 гадоў**».

14. «Я **спадзяюся**, што больш людзей будуць размаўляць па-беларуску. Лічу, што кожны жыхар нашай краіны павінен больш-менш ведаць родную мову. Таксама я **чакаю ад сябе, што я цалкам перайду на мову, на якой гаворыць мой бацька**. Гэта важна (размаўляць па-беларуску) ня толькі таму, што гэта наша мова, але і таму, што беларуская мова – адна з самых прыгожых на нашай Зямлі».

Хто забыў сваіх продкаў – сябе губляе,

Хто забыў сваю мову – усё згубіў. (У. Караткевіч)

15. «Усё часцей я пачынаю сустракаць людзей, якія размаўляюць па-беларуску, але ўсё ж такі я сумняваюся, што праз 5–10 гадоў мы пачнем усе размаўляць на ёй. Я лічу, што **ўсё залежыць ад кіраўніцтва**. І **калі ў нас будзе адзіная дзяржаўная мова, то з часам, я лічу, мы пачнем размаўляць па-беларуску**».

16. «На цяперашні момант большасць людзей, якія жывуць у Беларусі, размаўляе на рускай мове. Але **апошні год я сустракаю ўсё больш людзей, якія карыстаюцца беларускай мовай**. Я з **павагай** адношуся да гэтых людзей. Для мяне **яны і ёсць – сапраўдныя беларусы**».

17. «Сёння мы назіраем, як беларускую мову амаль паўсюды замяняе расійская. Праз 5–10 гадоў гэта тэндэнцыя **захавецца, і мова можа знікнуць увогуле**».

18. «Постепенное уменьшение использования языка во всех сферах жизни».

19. «**Беларуская мова зараз не мае месца ў беларусаў**, а праз 5–10 гадоў яшчэ аднясецца далей, і **многія навогул забудуць яе**».

20. «На сённяшні дзень **самі беларусы амаль не выкарыстоўваюць сваю мову**, і гэта **вельмі дрэнна**. Наша родная мова з’яўляецца важным сродкам сувязі народа, яго гісторыі і традыцый».

Калі памірае мова, то з ёй памірае і народ, яго самабытнасць, што мы можам бачыць і сёння. Я спадзяюся, што праз 5–10 гадоў з дапамогай адукацыйных рэформ гэта сітуацыя можа змяніцца ў лепшы бок. Менавіта тады мы зможам пачуць нашу родную мову паўсюды – на вуліцы, у магазіне, на дзіцячых майданчыках».

21. «**Я ўсё больш чую** зараз беларускую мову. Многія беларусы пад уплывам дзеянняў, якія адбываліся ў 20-м годзе, пачалі пераходзіць на мову. У сучаснай Беларусі гэты пераход, у большасці выпадкаў, носіць пратэстны характар. Мой сябар пачаў пераходзіць на мову ў гэтым годзе. Я вельмі ім ганарылася, **спрабавала размаўляць разам з ім. Але ў мяне не атрымалася, на жаль...** Веру, што праз 5–10 гадоў беларуская мова будзе гучаць паўсюль. Шчыра веру, што змяняцца не толькі адносіны людзей да мовы, але і адносіны да сваёй краіны, гісторыі».

Высновы: Пасля прачытання гэтых выказванняў можна ўпэўніцца ў надзвычай складанай сітуацыі з беларускай мовай у Беларусі, у дадзеным выпадку сярод моладзі. Беларуская мова ўспрымаецца хутчэй як замежная, а не як родная, адпаведна, і выказвацца на ёй складана.

Сённяшняя моладзь у большасці ўсведамляе важнасць беларускай мовы, тое, што ёй трэба вучыць змалку, але канстатуе сумныя факты: вывучэнне беларускай мовы не заахвочваецца, бацькі, шукаючы для сваіх дзяцей перспектыву, выбіраюць англійскую, а як асноўную – рускую мову, бо на ёй працуе ўся дзяржаўная сістэма. Беларуская мова выступае ў многім як **дэкарацыя**. І тут працуюць Я. Коласа, яго называны ўжо ліст 1956 года: «Моладзь, падростаючы, пачала ўжо нігілістычна адносіцца да мовы: нашто яе вывучаць, калі яна не мае практычнага прыстасавання, не ўжываецца для выкладання, для перапіскі, не гучыць на сходах...»². Цяперашняя сітуацыя

---

² Якуб Колас. *Ліст у бюро ЦК КП Беларусі аб стане беларускай мовы і далейшым развіцці культуры ў рэспубліцы*. 25.05.1956, https://knihi.com/Jakub_Kolas/List_u_biuro_CK_KP_Bielarusi_ab_stanie_bielaruskaj_movy_i_dalejszym_razvicii_kultury_u_respublitsy.html

ў многім аналагічная той, што склалася 70 гадоў таму і выклікала занепакоенасць у класіка.

Нягледзячы на гэта, трэба адзначыць **пазітыўнае стаўленне да беларускай мовы ў сённяшніх студэнтаў**, хоць іх і **НЕ выходзілі ў сем'ях па-беларуску**. Што да бліжэйшай будучыні, то ў моладзі ўсё ж няма надзеі на тое, што нешта ў сітуацыі з беларускай мовай зменіцца праз 5–10 гадоў, нават пры тым, што ёсць людзі, якія свядома сёння пераходзяць на беларускую мову. Змены тут магчымыя толькі разам са зменамі на дзяржаўным узроўні, у свядомасці людзей, якія кіруюць, пры асэнсаванні імі першачарговай ролі мовы і культуры ў захаванні нацыі.

І ўсё ж унушае аптымізм **нераўнадушнасць** многіх маладых людзей да моўнай праблемы, а так сама **ўсведамленне ўласнай адказнасці за яе лёс**.

Эмоцыя да беларускага

Цікавыя вынікі другой часткі нашага апытання, якая датычыць эмоцый да беларускага. Так, **рэакцыяй на зварот да апытаных студэнтаў па-беларуску** найчасцей з'яўляецца **здзіўленне**. Так пазначыў 21 рэспандэнт. Другая па колькасці адзначаных эмоцыя – **радасць**, на 3-м месцы – **удзячнасць** і з адрывам у адзін голас **натхненне на зварот да іншых па-беларуску**. На 5-м месцы – **за-рад пазітыву**.

Вызначальна, што ніхто не адчувае гневу, непрыязнасці да таго, хто звяртаецца да іх па-беларуску. Замяшанне адчувалі 7 чалавек з 40 апытаных, 3 апытаныя адчувалі разгубленасць і ў 6-ці не ўзнікала ніякіх пачуццяў.

Выснова: людзям, каб загаварыць самім па-беларуску, **патрэбны невялікі імпульс, прыклад другога чалавека**.

Адказваюць на зварот па-беларуску апытаныя так: **27** чалавек з **40**-ка (гэта амаль **68 %** рэспандэнтаў) **стараюцца адказаць таксама па-беларуску**, **15** чалавек адказваюць па-руску, а **5** чалавек

з задавальненнем адказваюць па-беларуску. Зноў негатыву – раздражнення, непаразумення, просьбаў паўтарыць па-руску – няма.

Таксама нам было цікава, **ці пісалі б студэнты свае выніковыя, курсавыя, дыпломныя работы па-беларуску,** калі б ім прапанавалі. Тут сітуацыя менш аптымістычная, чым вышэй, калі гаворка была пра вусныя зносіны. Усё ж **найбольш** адказалі, што **пісалі б па-руску** (18 апытаных), 17 чалавек узважылі б свае магчымасці, наяўнасць літаратуры на беларускай мове і пасля гэтага зрабілі б выбар. 5 чалавек паспрабавалі б напісаць работу па-беларуску, а 1 рэспандэнт з задавальненнем бы гэта зрабіў.

У каментарыях да адказу на апошняе пытанне – **«Калі б Вам прапанавалі пісаць курсавыя/дыпломную на выбар: па-руску або па-беларуску, – што б Вы выбралі?»** – прысутнічае пэўная меркантильнасць: «Калі б гэта аблегчыла працу, пісаў бы курсавую па-беларуску», – выказваецца адзін з рэспандэнтаў. Таксама адказвалі: «Калі б было патрэбна/пры неабходнасці» (3 рэспандэнты). «Калі б добра валодаў/ла беларускай мовай» – так адказалі 4 чалавекі. Былі таксама адказы «Калі б акружэнне рабіла так сама», «Ні пры якіх умовах не пісаў бы».

Увогуле ў іншых дзяржавах і не ўзнікае, відаць, падобных пытанняў. Беларуская ж сітуацыя ў гэтым сэнсе бачыцца абсурднай і ганебнай. Моладзь адчувае недахоп ведаў па беларускай мове, практыкі і беларускамоўнага акружэння, яна здольная гэта сфармуляваць, аднак масава выказацца пра гэта сёння практычна немагчыма без пагрозы пераследу.

Агульныя высновы (у параўнанні з папярэднім даследаваннем (люты – май 2022)):

1) таксама амаль 43 % вызначаюць узровень выкладання беларускай мовы ў сярэдняй навучальнай установе як «здавальняючы», аднак 21 чалавек з 40 (**52, 5 %**) пазначыў узровень **вышэй за сярэдняй**;

2) здавалі экзамен па беларускай мове пры паступленні **35 %** апытаных. У мінулым навучальным годзе гэта лічба была **40, 5 %**;

3) **самаацэнка** ведання беларускай мовы: 20 % ведаюць нездавальняюча, 42, 5 % здавальняюча, 25 % добра, выдатна – 10 %. Як і ў папярэднім даследаванні, большасць ацэньвае свае веды на «здавальняюча»;

4) найчасцей рэспандэнты карыстаюцца беларускай мовай у **беларускамоўным асяроддзі**, гэта **21** адказ з 40, (**52, 5 %**). Прыкладна так і ў папярэднім даследаванні. 2-гі па колькасці пазначаных адказ «чытаю мастацкую літаратуру па-беларуску» (аналагічна паўгода таму). З чалавекі ніяк не выкарыстоўваюць беларускую мову ў жыцці;

5) пра **важнасць прысутнасці беларускай мовы сёння ў наваколлі**. Прыкладна пароўну ў папярэднім даследаванні было тых, каму важная і тых, каму няважная беларуская мова ў навакольным жыцці. **Цяперашняе** анкетаванне паказала, што **65-ці працэнтам важна**, каб беларуская мова прысутнічала ў наваколлі;

6) аб **прысутнасці беларускай мовы ў навучальным працэсе**. Папярэдняе даследаванне выявіла, што большасці, **59, 5 %**, не трэба больш, чым ёсць (хоць яе амаль няма). **Цяперашняе** даследаванне паказала, што **57, 5 % – ЗА павелічэнне прысутнасці беларускай мовы ў навучальным працэсе**;

7) як і ў папярэднім даследаванні, на пытанне «Што для вас беларуская мова?» найбольш папулярным быў адказ «**атрыбут асобнага народа**», далей ідзе «**каштоўнасць**, якую варта зберагаць» і трэцяе месца за адказам «**атрыбут асобнай дзяржавы**»;

8) як і ў папярэднім нашым даследаванні, **адказнасць за пашырэнне, папулярызацыю беларускай мовы апытаных ўскладаюць найперш на саміх сябе** і выбіраюць адказ «кожнаму карыстацца беларускай мовай», а **затым на кіраўніцтва краінай**.

Высновы ў дачыненні да карыстання беларускай мовай у Беларусі не надта аптымістычныя. Але, як паказваюць два праведзеныя за паўгода апытанні, у большасці станоўчыя адносіны да беларускага ў сучаснай моладзі ёсць, моладзь усведамляе важнасць існа-

вання беларускай мовы і яе прысутнасці ў жыцці, аднак для пашырэння беларускасці няма належнай падтрымкі ад улады.

Слушна ў 1956 годзе пісаў Я. Колас:

Усю справу можа вырашыць добры прыклад. Лягчэйшым за ўсё мне здаецца такі шлях. У нас праводзіцца шмат рэспубліканскіх нарад, урачыстасцей, святкаванняў. На іх выступаюць з дакладамі адказныя работнікі, якія ведаюць беларускую мову. Вось няхай бы гэтыя даклады рабіліся па-беларуску. Гэта задавала б тон і паказала павагу да мовы і з боку кіраўніцтва рэспублікі³.

Вось якраз тое, што актуальна цяпер і магло б прынесці вялікі плён у розных сферах дзейнасці беларускага грамадства. Сёння ж месца беларускай мовы ў грамадстве вельмі сціплае. Пакуль яна трымаецца на энтузіязме і неабыякавасці невялікай свядомай ды адказнай часткі грамадства.

Бібліяграфія

37% belarusai ličac', što movy peravažna ne hrapae ŭ sfery rėklamy. 2010. Marketing.by.24maå, <https://marketing.by/novosti-rynka/37-belarus-lichats-shto-movy-peravazhna-ne-khrapae-sfery-reklamy/> [dostėp: 28.09.2022].

Ākub Kolas. *List u bŭro CK KP Belarusi ab stane belaruskaj movy i dalejšym razvicci ku l'tury ŭ rėspubliacy,* https://knihi.com/Jakub_Kolas/List_u_biuro_CK_KP_Bielarusi_ab_stanie_bielaruskaj_movy_i_dalejsym_razvicci_kultury_u_respublicy.html [dostėp: 28.09.2022].

Analityk BİSD: u belaruskaj moladzi vyrazna sfarmiravana nacyānal'naā i gramadzānskaā idėntyčnasc'. 2021. Belta, 3 snežnā, <https://blr.belta.by/society/view/analityk-bisd-u-belaruskaj-moladzi-vyrazna-sfarmiravana-natsyjanalnaja-i-gramadzjanskaja-identychnasts-107682-2021/> [dostėp: 28.09.2022].

Kesner G., *Nacyānal'naā idėntyčnasc': dzāržaūnaā palityka i gramadskaā dumka.* „Novy Čas”, 16 kastryčnika, <https://belinstitute.com/be/article/>

---

³ Якуб Колас. *Ліст у бюро ЦК КП Беларусі аб стане беларускай мовы і далейшым развіцці культуры ў рэспубліцы.* 25.05.1956, https://knihi.com/Jakub_Kolas/List_u_biuro_CK_KP_Bielarusi_ab_stanie_bielaruskaj_movy_i_dalejsym_razvicci_kultury_u_respublicy.html

- nacyyanalnaya-identychnasc-dzyarzhauunaya-palityka-i-gramadskaya-dumka [dostęp: 03.10.2022].
- Lânkevič A., *Belaruskaa mova i zmešanyâ kody ŭ sacyâlîngvistyčnym i psihalîngvistyčnym aspektaŭ: katêgoryâ adnosin da movy ŭ gramadstve*: dys. kand. filal. navuk: 10.02.01., 10.02.19. Minsk: BDU, 2014.
- Lânkevič A., *Moŭnaâ situacyâ ŭ sistême vyšêjšaj adukacyi ŭ Rêspubliicy Belarus' (na matêryâle statystyčnyh dadzenyh)*. Minsk: RÏVŠ, https://elib.bsu.by/bitstream/123456789/152772/1/%D0%9B%D1%8F%D0%BD%D0%BA%D0%B5%D0%B2%D1%96%D1%87_62-66.pdf [dostęp: 03.10.2022].
- Lânkevič A., *Staŭlenne da belaruskaj movy studêntaŭ VNU pa škale Likerta (na matêryâle anketavannâ)*. „Vesnik BDU” 2012, ser. 4, nr 3, s. 29–33.
- Lastoŭski A., *Pačatki belaruskaj dzâržaŭnasci ŭ gîstaryâgrafîčnaj tradycyi i kalektyŭnaj svâdomasci*. Mat-ly da kanf. Lâtučaga ũnîversîtêta, <https://fly-uni.org/stati/pachatki-belaruskaj-dzyarzhah%D1%9Enasci-%D1%9E-gistaryyagrafichnaj-tradycyi-i-kalekty%D1%9Enaj-svyadomasci/> [dostęp: 03.10.2022].
- Vyniki sacyâlâgîčnaga dasledavannâ* „Nacyânal'naâ idêntyčnasc' vačami belarusaŭ: hto my i âkîmî my budzem?”. 2009. BUDZMA.by. 14 kastryčnika, <https://budzma.org/news/vyniki-prezientacyi-sacyjalahichnaha-dasliedvannia-2009.html> [dostęp: 28.09.2022].

The place of the Belarusian language in modern Belarus

The purpose of the study was to find out how much the Belarusian language is in demand among modern youth, namely, those who have chosen a non-philological profile of education, in order to predict the future fate of the Belarusian language. It turned out that the Belarusian youth in the majority speaks the title language of the nation at an average level. The level of teaching the Belarusian language in general education institutions was also assessed by the respondents mainly as average. For most young people, the Belarusian language is an attribute of a separate people and a value that needs to be protected. Responsibility for expanding the use of the Belarusian language is assumed by young people.

Keywords: questionnaire, Belarusian, Belarusian language, value, nation, level